

Сергій Анатолійович Чиж,

кандидат юридичних наук,

Харківський національний університет внутрішніх справ (докторант);

 <https://orcid.org/0000-0003-4296-3246>,

e-mail: s.chij82@gmail.com

**ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ
ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ, ЛІНІЙ РОБОТИ,
ЗАКРІПЛЕНИХ ОБ'ЄКТІВ І ТЕРИТОРІЙ**

Досліджено основні етапи становлення та розвитку інституту оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій. Виділено та проаналізовано закономірності формування цього інституту в діяльності оперативних підрозділів через висвітлення нормативної регламентації їхніх повноважень.

Ключові слова: інститут оперативного обслуговування, підрозділи кримінальної поліції, галузі економіки, лінії роботи, об'єкти, території.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Одним із завдань агентурно-оперативної роботи підрозділів кримінальної поліції є оперативне перекриття місць концентрації кримінального протиправного елементу і кримінальних об'єктів, зокрема в галузях економіки. Дефініція, яка характеризує таку діяльність, свого часу отримала назву «оперативне обслуговування». Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу став одним із факторів, що істотно вплинув на кількісні та якісні зміни у кримінальній протиправності. У свою чергу, аналіз практики діяльності підрозділів кримінальної поліції, теоретичних розробок, а також специфічність сучасних кримінальних викликів, пов'язаних з обстановкою, метою, мотивами, способами вчинення правопорушень у галузях економіки, зумовили необхідність аналізу історії виникнення та розвитку інституту оперативного обслуговування, який є однією із центральних проблем удосконалення протидії кримінальній протиправності в галузях економіки підрозділами кримінальної поліції, сприяючи таким чином його практичній реалізації.

Стан дослідження проблеми

Варто відмітити, що в науковій площині дослідженню теоретично-правових та організаційно-тактичних засад оперативного

обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій приділяли увагу радянські, вітчизняні та закордонні вчені. Зокрема, слід виділити праці К. В. Антонова, О. М. Бандурки, Б. Є. Богданова, Д. В. Волкова, Ю. І. Дмитрика, В. П. Захарова, А. Г. Лекаря, В. А. Лукашова, В. А. Ортинського, М. М. Перепелиці, М. А. Погорецького, В. В. Поливоди, В. Д. Пчолкіна, Г. К. Синілова, Є. В. Токарева, І. А. Федчака та багатьох інших дослідників.

Аналіз наукових досліджень з обраної проблематики свідчить, що більшість учених вивчали окремі питання здійснення оперативного обслуговування, здебільшого в контексті дослідження питань оперативно-розшукової протидії окремим видам кримінальних протиправностей у галузях економіки. Проблематика оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції ліній роботи, закріплених об'єктів і територій майже не знайшла свого висвітлення в наукових працях правників.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є аналіз виникнення та розвитку інституту оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій. Для досягнення вказаної мети поставлено такі *завдання*: визначити основні періоди становлення та розвитку інституту оперативного обслуговування; виділити та проаналізувати закономірності формування цього інституту в діяльності окремих оперативних підрозділів.

Наукова новизна дослідження

У статті на підставі аналізу нормативно-правових актів, що регулюють відносини в досліджуваній сфері, і теоретичних напрацювань викладено авторське бачення поняття «оперативне обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій». Визначено рівень інституційної спроможності оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій.

Виклад основного матеріалу

Діяльність з оперативного обслуговування є своєрідною інформаційною базою для виявлення, розслідування та превенції кримінальних протиправностей у сфері економіки, оскільки оперативно-розшукова діяльність має випереджальний, наступальний характер, особливий, переважно негласний, інструментарій. Виходячи з цього, завжди виникає потреба заздалегідь формувати основу для виконання майбутніх завдань і цьому сприяє розвиток такого напрямку діяльності оперативних підрозділів, як оперативне обслуговування.

Для того, щоб зрозуміти сутність оперативного обслуговування, необхідно розглядати його як явище, історично тісно переплетене у своєму розвитку з підрозділами, на які були покладені функції протидії економічній кримінальній протиправності, та теорією оперативно-розшукової діяльності через призму правового регулювання владних повноважень зазначених підрозділів.

Уперше поняття «оперативне обслуговування» увійшло до правового вжитку правоохоронних органів 29 листопада 1919 р. із виданням Головним управлінням міліції циркуляру № 8388 щодо створення промислової міліції [1, с. 174]. Як зазначає М. М. Перепелиця, в радянський період термін «оперативне обслуговування» часто асоціювався з діяльністю служби із боротьби з розкраданням соціалістичної власності та спекуляцією (далі – БРСВ), створеної наказом НКВС СРСР від 16 березня 1937 р. № 00118. Ця служба була першим спеціалізованим підрозділом у системі органів внутрішніх справ, що почав вести цілеспрямовану боротьбу з корисливими злочинами, які вчинялися в галузях економіки країни, тобто деякою мірою стала послідовницею промислової міліції [2, с. 395]. Працівники цієї служби виконували завдання з боротьби з розкраданнями соціалістичної власності та спекуляцією майже до кінця 1980-х років.

Термін «оперативне обслуговування» закріплено у квітні 1939 р. в Директиві «По оперативно-чекистському обслуговуванню військовоплених в лагерьх НКВД». Не розкриваючи поняття оперативного обслуговування, Директива визначала створення агентурно-інформаційної мережі серед військовополонених, її завдання, порядок обліку та провадження слідства. Цілком зрозуміло, що в положеннях згаданої Директиви розкривається один із напрямів здійснення оперативного обслуговування в сучасному розумінні, а саме інформаційне забезпечення оперативного обслуговування.

Слід зауважити, що етимологію визначення терміна «оперативне обслуговування» в контексті діяльності оперативних підрозділів того історичного періоду встановити складно. Із цього приводу доречно пригадати Г. А. Овчаренка, який зазначав, що «важко встановити, коли у практиці апаратів по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності (БРСВ) вперше з'явився термін “оперативне обслуговування”, але вже те, що він з'явився в такій редакції, свідчить про те, що він містить в собі дещо більше, ніж розміщення негласного апарату на об'єктах народного господарства, так як інакше воно було би визначено, очевидно, як “агентурне обслуговування”» [3, с. 6].

Основним завданням апаратів БРСВ у передвоєнний період стала організація спеціальних заходів, спрямованих на скорочення розтрат і розкрадань в організаціях, на підприємствах державної торгівлі і споживчої кооперації. Новостворені спеціальні підрозділи міліції

зробили вагомий внесок у зміцнення економічної могутності держави. Вже на початку своєї діяльності апарати БРСВ, що були по суті новим видом міліцейської служби, на практиці довели переваги спеціалізації боротьби із кримінальною протиправністю.

Починаючи з 1946 р., служба БРСВ зазнала численних перейменувань і реорганізацій, але зміст її роботи залишився попереднім – боротьба з розкраданнями власності і спекуляцією. У січні 1947 р. наказом МВС СРСР № 0078 Відділ БРСВ ГУ ВС був реорганізований в Управління БРСВ МВС із широкими функціями з організації боротьби з економічними злочинами, що, у свою чергу, стало важливим кроком у формуванні положень оперативного обслуговування [4, с. 7]. Положенням про Управління БРСВ 1947 р. чіткіше визначено завдання і функції служби, розширено напрями оперативного впливу на різні об'єкти народного господарства, що поклало початок організації діяльності підрозділів БРСВ за лінійно-галузевим принципом.

У 1956 р. МВС СРСР видало два важливі для вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ і підрозділів, на які були покладені функції протидії економічній кримінальній протиправності, нормативні акти. Наказом від 27 жовтня 1956 р. № 0500 було оголошено постанову ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо покращення роботи Міністерства внутрішніх справ» від 25 жовтня 1956 р., де зазначався перелік заходів щодо подальшого вдосконалення функціонування органів внутрішніх справ.

У цьому ж році був виданий Наказ № 00361, в п. 2 якого зазначалося: «Роботу міліції по лінії БРСВ організувати, виходячи з економічних особливостей цієї місцевості, враховуючи при цьому наявність конкретних матеріалів про недоліки у зберіганні товарно-матеріальних цінностей у певній галузі народного господарства». Вказівка на необхідність організації діяльності підрозділів, на які були покладені функції протидії економічній кримінальній протиправності того історичного періоду, виходячи з реального стану справ із збереженістю соціалістичної власності, не лише конкретизувала завдання цих підрозділів, але й розширила обсяг їх обов'язків.

У практиці підрозділів БРСВ в той час відбувається перехід від об'єктового до лінійного принципу організації діяльності. Термін «оперативне обслуговування» все частіше зустрічається як у теоретичних роботах, так і у виступах практичних працівників на нарадах та науково-практичних конференціях. Підкреслюючи необхідність будувати роботу підрозділів БРСВ «за принципом оперативного обслуговування найбільш важливих об'єктів господарювання», учасники Всеросійської наради керівних працівників БРСВ звертали увагу на важливість аналізу вузьких місць «в тому чи

іншому процесі, технології виробництва і обліку товарних та грошових операцій»¹.

Слід підтримати позицію І. А. Федчака, який підкреслює, що наголошення на «найбільш важливих об'єктах господарювання» для оперативного обслуговування означало, що існували і менш важливі об'єкти. Тим самим говорилося про необхідність залежно від характеру об'єкта визначати режим оперативного обслуговування [5, с. 14].

У 1950-х роках проблема вибору режиму оперативного обслуговування залишалась невизначеною, а це призвело до того, що окремі працівники оперативних підрозділів БРСВ при оперативному обслуговуванні об'єктів народного господарства більше уваги приділяли не з огляду на їх важливість, зосередженість на них великої кількості товарно-матеріальних цінностей та інших чинників, а залежно від можливості більш «простого» виявлення та розкриття розкрадань.

До цього слід додати, що становлення самого принципу оперативного обслуговування господарських об'єктів було зумовлене прагненням найефективніше використати наявні сили і засоби оперативних служб у боротьбі з кримінальною протиправністю. Це передбачало розроблення докладних планів профілактичних заходів, ведення оперативно-довідкових справ відповідно до галузей господарства (конкретних об'єктів), затвердження схем розміщення агентурних джерел інформації залежно від режиму спостереження тощо. Отже, в умовах єдиної форми власності, жорсткої системи управління економічними і політичними процесами в країні, нерівноправності категорій особистого і суспільного такий підхід був досить ефективним і мав значне поширення [6, с. 4].

Перша спроба розглянути деякі проблеми оперативного обслуговування у площині наукового визначення відбулася у 1964 р. і здійснена К. Я. Смовжем [7, с. 43]. Втім його видання мало пізнавальний характер, а тому залишилося без належної уваги.

Наступною спробою розроблення проблем оперативного обслуговування стала опублікована в 1968 р. стаття Б. Є. Богданова, в якій вперше була здійснена спроба дати визначення поняттю «оперативне обслуговування», розкрити його сутність, розробити методичні основи його здійснення. Так, оперативне обслуговування пропонувалося розглядати як «систему здійснюваних апаратами БРСВ органів внутрішніх справ заходів для вивчення стану охорони соціалістичної власності на об'єктах (галузях народного господарства), спостереження за ними з метою своєчасного реагування на негативні зміни

¹ Матеріали Всеросійського совещання керівників апаратів БХСС органів милиції МООП РСФСР (25–28 марта 1963 г.). М., 1963. С. 14, 27.

оперативної обстановки, виявлення й усунення причин злочинів і сприятливих їм умов з метою попередження, припинення, виявлення та забезпечення розкриття розкрадань державного чи суспільного майна й інших зловживань» [8, с. 84].

Варто звернути увагу на те, що запропоноване Б. Є. Богдановим розуміння сутності оперативного обслуговування було офіційною точкою зору УБРСВ (ДСБЕЗ) МВС Української РСР, оскільки знайшло своє висвітлення в методичних рекомендаціях щодо організації оперативного обслуговування галузей та об'єктів народного господарства [9, с. 3].

Значну роль у вдосконаленні оперативного обслуговування та створення правової бази його існування відіграли наказ МВС СРСР 1971 р. № 0113, в якому, напевно, найбільш повно, порівняно з раніше виданими нормативними актами, були розглянуті різні аспекти оперативного обслуговування, та наказ МВС СРСР 1973 р. № 0260, яким було регламентовано ведення оперативно-довідкових справ та аналітичних карток на галузі й об'єкти народного господарства. Також важливість удосконалення системи оперативного обслуговування, підвищення її ефективності підкреслювались у директиві МВС СРСР № 01 на 1977–1978 роки.

Одночасно з практичним розвитком проводиться й теоретичне розроблення проблем інституту оперативного обслуговування. Ці проблеми розглядаються в дисертаційних дослідженнях Б. Є. Богданова, Г. А. Борисова, Р. А. Зінтарса, Л. І. Кіма, а також у роботах А. К. Кавалеріса, І. А. Клімова, О. Г. Лекаря, Б. В. Новікова, А. М. Орлова, П. Ф. Перевозніка та ін., в колективних монографіях «Организация работы аппаратов БХСС» (за редакцією Б. А. Вікторова) та «Предотвращение и раскрытие преступлений аппаратами БХСС» (за редакцією П. Ф. Перевозніка), на науково-практичних конференціях.

Нормативне визначення терміна «оперативне обслуговування» можна знайти, ознайомившись із наказом МВС СРСР 1983 р. № 0012 «Об объявлении решения коллегии МВД СССР от 25 марта 1983 года “О мерах по совершенствованию агентурно-оперативной работы органов внутренних дел”». За ним оперативне обслуговування – це комплекс гласних та негласних заходів, що проводяться органами внутрішніх справ для отримання відомостей про осіб та факти, що мають значення для попередження та розкриття злочинів. До видання рішення колегії МВС СРСР від 25 березня 1983 р. оперативне обслуговування на місцях здійснювалося за лінійно-зональним принципом діяльності підрозділів БРСВ, який забезпечував організацію оперативного обслуговування у галузях на союзному, республіканському, крайовому та обласному рівнях, а на рівні міськрайвідділів був поширеним територіальний принцип оперативного обслуговування.

У спеціальній літературі та відомчій нормативній базі кінця ХХ ст. зустрічаються нечисленні та суперечливі точки зору щодо поняття оперативного обслуговування. Наприклад, у Словнику оперативно-розшукової термінології, виданому академією міліції МВС Республіки Білорусь, оперативне обслуговування визначається як «процес здійснення комплексу оперативно-розвісних заходів, направлених на своєчасне отримання відомостей о особах і фактах, представляючих оперативний інтерес, сліженіе за зміненням оперативної обстановки и прийнятіе управленческих, оперативно-тактических рішень» [10, с. 24]. Із цього визначення випливає, що під терміном «оперативне обслуговування» слід розуміти організацію негласної роботи на закріпленій території, об'єктах, серед криміногенних категорій осіб, у місцях реалізації викраденого, проте зовсім не розкривається його зміст.

У подальшому згідно з наказом МВС України від 2 вересня 1991 р. № 378 та у зв'язку з деякими змінами форм власності, зародженням ринкових відносин назву служби боротьби з розкраданням соціалістичної власності було замінено на службу захисту економіки від злочинних посягань (ЗЕЗП). В умовах динамічних змін, що відбувалися в економічних відносинах, з розвитком нових форм господарювання та власності виникла нагальна потреба у зміні статусу служби, яка вела боротьбу з правопорушеннями у сфері економіки, відведення їй відповідного місця в системі органів державної виконавчої влади та нових повноважень, які б забезпечили в нових умовах ефективне і своєчасне викриття злочинів.

Передумовою створення нової служби стали вимоги Постанови Верховної Ради України «Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби із злочинністю» від 26 січня 1993 р. стосовно вдосконалення структури правоохоронних органів, насамперед підрозділів слідства, карного розшуку та захисту економіки. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 р. № 510 було утворено Головне управління Державної служби боротьби з економічною злочинністю. Саме зазначена дата і є днем створення служби боротьби з економічною злочинністю (далі – ДСБЕЗ).

У 1993 р. з'явилася ще одна функція служби – участь у боротьбі з організованою злочинністю у сфері економіки, а з кінця 1995 р. – боротьба з корупцією. Вже у 1997 р. у зв'язку зі змінами в законодавстві на ДСБЕЗ був покладений обов'язок боротьби з нецільовим використанням бюджетних коштів, злочинами на фондовому ринку, посяганнями на інтелектуальну власність. У 2001 р. у структурі Головного управління ДСБЕЗ створено Управління оперативних розробок, підрозділи боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної

власності та високих технологій, у бюджетній сфері, у боротьбі з хабарництвом. З березня 2002 р. Головне управління перейменовано в Департамент Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України.

Слід зазначити, що виникнення, становлення та розвиток інституту оперативного обслуговування та формування його теоретичного визначення відбувалися протягом формування і розвитку всієї теорії оперативно-розшукової діяльності. Нормативні документи МВС та науково-практичні розробки цієї категорії оперативно-розшукової діяльності містили різноманітні визначення поняття оперативного обслуговування. Водночас слід наголосити на тому, що в жодному з чинних нормативних актів МВС України тлумачення поняття оперативного обслуговування не надається [11, с. 94–95].

Вибраний у 2014 р. курс України на євроінтеграцію та міжнародні демократичні стандарти спонукав до реформування системи правоохоронних органів. Із 2014 р. Україна проводить масштабну реформу правоохоронних органів, щоб перетворити стару систему, побудовану на принципах контролю, на сучасну сервісну інституцію, орієнтовану на задоволення потреб громади. Завданнями реформи є необхідність реалізації принципів демократичної правоохоронної діяльності, які передбачають, що поліція забезпечує прозорість своєї діяльності та свою підзвітність усім громадянам, їхнім обранцям, державі та закону.

Так, у 2015 р. створено Національну поліцію України як центральний орган влади. В тому ж році Постановою Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2015 р № 830 у складі Національної поліції створено Департамент захисту економіки та визначено напрями його діяльності. Зауважимо, що Департамент захисту економіки проіснував лише 4 роки, поки 2 вересня 2019 р. його не було ліквідовано¹.

При цьому слід зазначити, що сучасна криза, яка пов'язана з анексією Автономної Республіки Крим, воєнними діями на окремих територіях Донецької та Луганської областей, загострення ситуації на Сході нашої країни призводить до переосмислення побудови оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій.

Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2019 р. № 867 створено Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України (далі – ДСР) – міжрегіональний територіальний орган у складі кримінальної поліції Національної поліції України, який

¹ Уряд ліквідував Департамент захисту економіки // Урядовий портал : офіц. сайт. 02.09.2019. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-ukrayini-likviduvav-ubez> (дата звернення: 26.10.2021).

бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю та здійснює оперативно-розшукову діяльність. Саме на цей орган покладено функції з оперативного обслуговування галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій.

Зауважимо, що трансформація форм власності в державі, розвиток підприємницької ініціативи зумовили розширення кола владних суб'єктів, що здійснюють оперативне обслуговування відповідних об'єктів сфери економіки. Так, сьогодні до таких суб'єктів оперативного обслуговування, крім підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, відносять економічні підрозділи Служби безпеки України та новостворене Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ), яке замінило податкову міліцію [12]. 24 листопада 2020 р. Кабінет Міністрів України видав Розпорядження № 1493-р «Про початок діяльності Бюро економічної безпеки», яким дав старт офіційному початку діяльності БЕБ задля виконання функцій щодо протидії правопорушенням, які посягають на функціонування економіки держави.

Саме тому виникає необхідність розроблення механізму взаємодії цих органів у процесі їх оперативного обслуговування, що, у свою чергу, свідчить про наявність в останньому організаційного елементу.

Не сприяють з'ясуванню сутності оперативного обслуговування й істотні відмінності у підходах до його визначення різними правоохоронними органами. Відсутність єдності в теоретичних і практичних підходах до організації оперативного обслуговування призводить до відокремлення та неузгодженості, паралелізму та дублювання оперативних зусиль різних служб, неекономічного використання потенціалу конфіденційних працівників тощо.

Висновки

Проведений аналіз генезису виникнення та розвитку інституту оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій дозволяє визначити основні етапи становлення інституту оперативного обслуговування: 1) радянський період (1919–1990 рр.), характерними ознаками якого були становлення самого принципу оперативного обслуговування господарських об'єктів, що передбачало розроблення докладних планів профілактичних заходів, ведення оперативно-довідкових справ відповідно до галузей господарства (конкретних об'єктів), затвердження схем розміщення агентурних джерел інформації залежно від режиму спостереження тощо; 2) сучасний період (1991–2014 рр.), який супроводжувався змінами форм власності, зародженням ринкових відносин, розвитком нових форм господарювання, зміною статусу служби, яка вела боротьбу з правопорушеннями у сфері економіки, розширенням владних повноважень; 3) новітній період

(2015 р. і до сьогодні), що характеризується трансформацією форм власності, розвитком підприємницької ініціативи, переосмисленням побудови оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій та розширенням у зв'язку з цим кола владних суб'єктів, що здійснюють оперативне обслуговування відповідних об'єктів сфери економіки. Кожен із розглянутих періодів характеризується докорінною зміною системи, структури, завдань, функцій і компетенції підрозділів економічної безпеки (БРСВ, ДСБЕЗ, ДЗЕ, податкової міліції, ДСР, БЕБ тощо). Останні тепер працюють в абсолютно нових умовах (змінилася соціально-економічна формація, триває реформа правоохоронної діяльності). Підрозділам кримінальної поліції ніколи раніше не доводилось працювати в такому широкому форматі забезпечення економічної безпеки.

Викладене підтверджує те, що оперативне обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій, засноване на колишніх основах, принципах тощо, в новітніх реаліях не може дати потрібного, бажаного ефекту. Сутність оперативного обслуговування необхідно розглядати в комплексі як управлінську категорію, оскільки оперативне обслуговування не є самоціллю збору оперативної значущої інформації, а лише умовою прийняття певних управлінських рішень щодо виконання відповідних завдань і функцій, які стоять перед підрозділами кримінальної поліції.

Проведене дослідження історії виникнення та розвитку інституту оперативного обслуговування підрозділами кримінальної поліції галузей економіки, ліній роботи, закріплених об'єктів і територій переконливо свідчить про необхідність удосконалення інституту оперативного обслуговування, перегляду його основних концепцій, ураховуючи специфіку оперативного обслуговування для різних суб'єктів оперативно-розшукової діяльності.

Список бібліографічних посилань: 1. Бубнова Ю. Г. Создание и функционирование промышленной милиции на территории Владимирской губернии в период 1920–1921 гг. *Вестник Владимирского юридического института*. 2007. № 3. С. 174–177. 2. Перепелица М. М. Оперативне обслуговування: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 395–400. 3. Федчак І. А. Організація оперативного обслуговування об'єктів та галузей економіки підрозділами ДСБЕЗ МВС України : монографія. Львів, 2011. 250 с. 4. Рейснер И. В. Организация и тактика предотвращения и раскрытия преступлений аппаратами ВХСС. Горький, 1980. 18 с. 5. Федчак І. А. Організаційно-тактичні основи оперативного обслуговування об'єктів (галузей) економіки підрозділами ДСБЕЗ МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 20 с. 6. Оргинський В. А., Ключ В. В. Особливості оперативного

обслуговування підприємницьких структур. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2003. Вип. 3 (1). С. 3–17. **7.** Смовж К. Я. Задачи и организация работы аппаратов БХСС. Киев, 1964. 111 с. **8.** Богданов Б. Е. Основы организации оперативного обслуживания аппаратами БХСС объектов и отраслей народного хозяйства. М., 1979. 173 с. **9.** Чуриков А. И., Собуров Н. П. Методические рекомендации по организации оперативного обслуживания отраслей и объектов народного хозяйства. *Информационный сборник УБХСС МВД УССР*. 1975. № 41. С. 3–26. **10.** Словарь оперативно-розыскной терминологии / под ред. И. И. Басецкого. Минск : Акад. милиции МВД РБ, 1993. 45 с. **11.** Капітанський А. І. Сутність та поняття оперативного обслуговування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2002. № 3, ч. 2. С. 93–105. **12.** Відловська І. Як працюватиме Бюро економічної безпеки // *Liga Zakon* : сайт. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/208289_yak-pratsyuvatime-byuro-ekonomichno-bezpeki (дата звернення: 26.10.2021).

Надійшла до редколегії 30.10.2021

Chyzh S. A. History of the origin and development of the institute of operational service of economic sectors, lines of work, fixed objects and territories by criminal police divisions

The main stages of formation and development of the institute of operative service of branches of economy, lines of work, fixed objects and territories by criminal police divisions are investigated, the regularities of formation of this institute in the activity of operative subdivisions through the coverage of normative regulation of their powers are singled out and analyzed. The main periods of the institute of operational service formation are determined: 1) the Soviet period (1919–1990), the characteristic features of which were the formation of the principle of operational maintenance of economic facilities, which provided for the development of detailed plans of preventive measures, operational and reference cases in accordance with industries (specific facilities), approval of schemes for placing agency sources of information depending on the mode of observation and more; 2) the modern period (1991–2014), which was accompanied by the changes in forms of ownership, the emergence of market relations, the development of new forms of management, changes in the status of the service, which fought against economic offenses, the expansion of power; 3) the latest period (2015 and present), characterized by the transformation of forms of ownership, development of entrepreneurial initiative, rethinking the construction of operational services by criminal police units of the economy, lines of work, fixed facilities and territories and expansion in this regard circles of government entities that provide operational maintenance of relevant facilities in the economy. It is emphasized that each of the considered periods is characterized by a radical change in the system, structure, tasks, functions and competencies of economic security units. The necessity of improving the institute of operative service, revision of its basic concepts, taking into account the specifics of operative service for different subjects of operational and investigative activities is proved.

Key words: institute of operative service, divisions of criminal police, branches of economy, lines of work, objects, territories.

